

УДК 35.071.1

І. Ф. Ролін

І. Є. Морозов

В. В. Ізовський

ПІДХІД ДО ПРОГНОЗУВАННЯ УСПІШНОСТІ АНТИПОВСТАНСЬКИХ (СТАБІЛІЗАЦІЙНИХ) ДІЙ

Наведено підхід до прогнозування успішності стабілізаційних дій (антиповстанських операцій), що базується на співвідношенні між двома групами чинників – “правильними” та “неправильними”, які були отримані з використанням кількісного аналізу успішності антиповстанських операцій останніх років. На відміну від традиційного підходу, не вимагається виявлення головних чинників як ключа до розуміння причин успіху в боротьбі з повстанцями. Натомість необхідною умовою успішності таких операцій є наявність додатного балансу “правильних” чинників.

Ключові слова: антиповстанські (стабілізаційні) дії, конфлікт, операція.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Різке погіршення матеріального становища населення України на тлі невиправданих очікувань у подоланні корупції, постійної ескалації політичного протистояння та за відсутності гнучкої регіональної політики робить, на жаль, постійно діючими факторами високої ймовірності несанкціонованих акцій, масових заворушень, виникнення повстанських та сепаратистських рухів і як наслідок – дій незаконних збройних формувань (НЗФ) не тільки на сході України.

Якщо у країні з’являються повстанський рух і НЗФ, то які методи-підходи до боротьби з ними дають владі найкращі шанси на збереження конституційного ладу та нормалізації обстановки в кризовому районі? Як не допустити нових помилок і водночас, як повернути вже втрачену частину країни? Безсумнівно, відповіді на ці болючі для України питання потребують великого обсягу фактологічного матеріалу, точного аналізу та емпіричної перевірки на основі світового досвіду.

Натомість рекомендації щодо боротьби з повстанцями, або (що є більш звичним для українських фахівців у галузі військових наук) з НЗФ (по суті, активного воєнного елемента повстанців), які розроблялися вітчизняними науковцями, переважно ґрунтуються на здоровому глузді, загальному розумінні історії або детальному розгляді одного-двох історичних прикладів [1, 2, 3 та ін.]. В Україні

міркування за темою успішності такої боротьби мають просторікуватий і спірний характер як у засобах масової інформації, так, на жаль, і в наукових працях. Вочевидь, пропонованим підходам не вистачає емпіричної доказової бази.

Мета статті полягає у висвітленні сутності підходу до прогнозування успішності стабілізаційних (антиповстанських) дій, що базується на виявленні співвідношення двох груп чинників, які запропоновано вважати “правильними” та “неправильними” з позиції історичних аналогій.

Виклад основного матеріалу. У назві статті терміни “стабілізаційні дії” та “антиповстанські дії” ототожнюються. Для визначення правильності такого зіставлення цих термінів доцільно з’ясувати їх зміст, який визначено керівними документами (стандартами) країн – світових лідерів та України (зокрема, їх збройних сил).

У польовому статуті Армії США FM 90-8 “Протипартизанські операції” [4] зазначено, що *повстанський конфлікт* означає ситуацію, коли країна опиняється в умовах внутрішніх заворушень (закологів), часто таких, *що підтримуються ззовні*, спрямованих на зміну законної влади. Цим документом визначено, що у намаганнях змінити владу повстанський рух проходить кілька етапів: від потенційно небезпечних підірваних акцій, окремих актів тероризму до затяжної партизанської війни, а за активної внутрішньої і зовнішньої підтримки –

до відторгнення територій та активної оборони цих територій. У зв'язку з цим згаданим статутом чітко регламентується співвідношення понять “антиповстанські дії” та “протипартизанські дії” як загальне і часткове. Тобто протипартизанські дії розглядаються лише як підтримуючий компонент антиповстанських дій. Цей компонент спрямований на знешкодження тільки активного воєнного елемента повстанського руху.

Порадником уряду США з антиповстанських дій 2009 р. [5] визначено сутність повстанського руху як організованого використання підірвної діяльності та насильства для захоплення політичного контролю в регіоні. У пораднику зазначено, що повстанці прагнуть до ведення підірвної діяльності проти уряду з метою його усунення і повного або часткового контролю над ресурсами та населенням конкретної території. Вони здійснюють це із застосуванням сили [у тому числі партизанської війни, тероризму і примусу (залякування)], пропаганди, підірвних дій та політичної мобілізації. Повстанці борються з урядовими силами не більше ніж для досягнення своїх політичних цілей: їх основні зусилля спрямовані не на фізичне знищення учасників антиповстанських операцій, а, що ймовірніше, на ослаблення урядового контролю і легітимності у разі посилення власного контролю і впливу.

Настановою сухопутних військ Великої Британії з ведення протипартизанської боротьби [6] визначено сутність цієї боротьби як комплексу заходів не тільки воєнного, але й напіввоєнного, політичного, економічного, соціального та психологічного характеру, які проводяться урядом у своїй країні або під час надання допомоги дружнім державам з метою запобігання підірвним діям, розгрому повстанських формувань та відновлення контролю з боку центрального уряду. Однак під час детального розгляду стає зрозумілим, що цей документ призначений для регламентації заходів суто воєнного характеру.

Отже, керівними документами провідних держав світу визначено, що протипартизанські дії (операції) вважаються воєнним компонентом дій вищого порядку – антиповстанських. Останні є комплексом загальнодержавних заходів, які, крім воєнних дій, включають невоєнні складники: режимно-поліцейські, соціально-економічні, інформаційно-психологічні. Відповідно, *перемогти в*

антиповстанській боротьбі з використанням лише воєнних дій неможливо.

Деякі роки тому у вітчизняну військову термінологію ввійшло і наразі набуло поширення поняття “стабілізаційні дії (операції)”, яке, імовірно, було запозичене з керівних документів країн – членів НАТО. Наприклад, у статуті СВ США FM 3-0 “Операції” [7] воно застосовується як узагальнена назва 10 типів різноманітних стабілізаційних операцій (Stability operations), як-то: миротворчі; внутрішньої іноземної оборони (Foreign internal defense); сприяння безпеці; гуманітарної та цивільної допомоги; боротьби з тероризмом; підтримання повстанського руху (заколотів); протидії наркобізнесу; демонстрації сили; контролю над озброєнням; з евакуації некомбатантів.

У керівних документах Збройних Сил (ЗС) України під стабілізаційними діями (операціями) розуміються одночасні й послідовні дії, заходи та акції, які проводяться військами (силами) для нормалізації обстановки, недопущення відновлення збройних сутичок, диверсій і терористичних актів, бойових дій у визначених операційних районах. Їх змістом фактично є охорона громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, охорона об'єктів, супроводження вантажів, особливо важливих осіб, а також надання допомоги населенню в ліквідації наслідків диверсій, терористичних актів, надзвичайних ситуацій, проведення евакуаційних та гуманітарних заходів у кризовому районі [8 та ін.]. Логічно вважати, що за стандартом Великої Британії [6] зазначені дії характеризуються як “напіввоєнні”. Водночас на сили, що залучені до стабілізаційних дій, покладаються завдання суто воєнного характеру (або, за термінологією зазначених країн – членів НАТО, “протипартизанських дій”), як-то боротьба з терористичними групами, диверсійними силами, НЗФ.

Отже, *ототожнювати антиповстанські дії (операції), які регламентовані стандартами країн – членів НАТО, із стабілізаційними діями (операціями) ЗС України можна лише зі значною часткою припущення.* Різниця полягає у відсутності в змісті стабілізаційних дій соціально-економічних та інформаційно-психологічних компонентів боротьби. Однак саме ці компоненти відіграють не менш важливу роль

в антиповстанських діях, ніж їх воєнна та напіввоєнна (режимно-поліцейська) компоненти. Також стає очевидним, що *антитерористична операція на територіях Донецької та Луганської областей за своєю сутністю (за термінологією країн – членів НАТО) є антиповстанською операцією*. Тому під час прогнозування її успішності потрібно враховувати не тільки воєнні чинники.

Ліквідувати прогалину стосовно недостатньої емпіричної доказової бази для прогнозування успішності антиповстанських дій певною мірою можливо з використанням висновків монографії [9]. Авторам цієї монографії вдалося виокремити дві сукупності умов і методів (далі – чинників¹) – “правильних” та “неправильних”, які, відповідно, позитивно чи негативно впливають на успіх стабілізаційних (антиповстанських) дій (табл. 1).

Т а б л и ц я 1

“Правильні” та “неправильні” чинники під час антиповстанських дій

“Правильні” (15)	“Неправильні” (12)
1. Легітимність органів влади (уряду) у кризовому районі	1. Застосовувалися методи колективного покарання, ескалація репресій
2. Демократичність (хоча б часткова) влади (уряду)	2. Кістяк стабілізаційних сил (військ) складали іноземці
3. Влада (уряд) була компетентною	3. Війська і влада (уряд) мали різні цілі та різні ступені переконаності
4. Легітимність застосування сили. Наявність статуту з протиповстанських дій	4. Добровольчі (провладні) формування діяли всупереч керівництву основних сил
5. Контроль кордонів військами уряду	
6. Панування військ уряду в повітряному просторі	
7. Достатність розвідки для ефективних дій військ і дезорганізації повстанців	5. Професіоналізм і мотивація повстанців переважали над військами
8. Достатність чисельності військ для контролю території та примусу повстанців вести лише прихованопартизанські (але не відкрито загальновійськові) дії	6. Війська не спромоглися пристосуватися до змін у тактиці дій повстанців
9. Запобігання непропорційному застосуванню сили та інших незаконних методів застосування сили	7. Війська частіше застосовували примус та залякування населення, аніж повстанці
10. Ослаблення матеріального постачання повстанців	8. Мародерство з боку військових
11. Постійне ведення переговорів (стратегічні комунікації)	
12. Запобігання втратам населення	9. Населення вважало, що випадкових жертв від дій військ більше, аніж від повстанців
13. Прагнення до встановлення добрих відносин влади з населенням і привернення більшості на свій бік; створення настрою захищеності від присутності військ	10. Ставлення до військ було гірше, аніж до повстанців
14. Забезпечення базових життєвих потреб населення	11. Дії уряду і військ значно підсилили невдоволення населення, яке виявляли повстанці
15. Створення і розширення безпечних зон; інвестиції в підтримку та розвиток інфраструктури	12. Влада переселяла або виселяла населення з метою контролю над ним

¹ Чинник – умова, рушійна сила, причина будь-якого процесу, що визначає його характер або одну з основних рис [10].

Автори дійшли висновку, що співвідношення “правильних” та “неправильних” чинників дозволяє повністю передбачити результат. Ключовим у досягненні успіху є створення і збереження додатного балансу “правильних” чинників у кризовому районі (відповідно від’ємний баланс “правильних” чинників гарантовано призводить до поразки урядових сил). Такий висновок був отриманий на основі кількісного аналізу результативності 30 антиповстанських дій останнього часу, 22 серед яких закінчилися поразкою стабілізаційних (урядових) сил і

лише 8 – їх перемогою над повстанцями (табл. 2). Висновок про важливість додатного балансу “правильних” чинників є особливо примітним у зв’язку з тим, що він суперечить традиційному підходу, який передбачає ранжирування чинників за важливістю з метою виявлення головних чинників як ключа до розуміння кінцевого результату. Дані свідчать про те, що незалежно від унікальності повстанського руху сили, що їм протистоять, досягають успіху лише за наявності більшої кількості “правильних” чинників.

Логічним завершенням цієї статті було б

Т а б л и ц я 2

Баланс “правильних” та “неправильних” чинників в антиповстанських діях

Приклад	Застосовано чинників		Різниця (баланс)	Результат операції
	“правильних” (серед 15)	“неправильних” (серед 12)		
Афганістан (1992–1996 рр.)	0	10	– 10	Поразка
Сомалі (1980–1991 рр.)	1	10	– 9	Поразка
Чечня (1992–1996 рр.)	2	10	– 8	Поразка
Руанда (1990–1994 рр.)	2	10	– 8	Поразка
Заїр (проти Мобуту) (1996–1997 рр.)	0	8	– 8	Поразка
Нікарагуа (Сомоза, 1978–1979 рр.)	0	8	– 8	Поразка
Судан (1984–2004 рр.)	2	9	– 7	Поразка
Косово (1996–1999 рр.)	1	8	– 7	Поразка
Афганістан (проти СРСР, 1979–1989 рр.)	1	7	– 6	Поразка
Папуа–Нова Гвінея (1988–1998 рр.)	3	9	– 6	Поразка
Бурунді (1993–2003 рр.)	2	8	– 6	Поразка
Боснія (1992–1995 рр.)	1	6	– 5	Поразка
Молдова (1990–1992 рр.)	2	6	– 4	Поразка
Грузія (Абхазія) (1992–1994 рр.)	1	5	– 4	Поразка
Ліберія (1989–1997 рр.)	3	7	– 4	Поразка
Афганістан (Талібан, 1992–1996 рр.)	2	6	– 4	Поразка
Нагірний Карабах (1992–1994 рр.)	1	4	– 3	Поразка
ДР Конго (проти Кабіли) (1998–2003 рр.)	1	4	– 3	Поразка
Таджикистан (1992–1997 рр.)	2	5	– 3	Поразка
Кампучія (1978–1992 рр.)	1	3	– 2	Поразка
Непал (1997–2006 рр.)	3	5	– 2	Поразка
Нікарагуа (Контрас, 1981–1990 рр.)	4	4	0	Поразка
Хорватія (1992–1995 рр.)	8	3	+ 5	Перемога
Турція (1984–1999 рр.)	11	5	+ 6	Перемога
Уганда (1986–2000 рр.)	8	0	+ 8	Перемога
Алжир (1992–2004 рр.)	9	1	+ 8	Перемога
Сальвадор (1979–1992 рр.)	12	2	+ 10	Перемога
Перу (1980–1992 рр.)	13	2	+ 11	Перемога
Сенегал (1982–2002 рр.)	13	0	+ 13	Перемога
Сьєрра-Леоне (1991–2002 рр.)	14	1	+ 13	Перемога

прогнозування (з використанням зазначеного підходу) успішності тих дій, що відбуваються на території Донбасу. Однак достовірність такого прогнозування має базуватися на даних *політично не заангажованих соціологічних досліджень*, які б давали недвозначні відповіді на запитання щодо існування поданих у табл. 1 чинників, як-то: “Чи є факти мародерства з боку провладних сил?”, “Хто частіше застосовує примус та залякування населення: провладні сили чи протилежна сторона?”, “Чи вважає населення, що випадкових жертв від дій військ більше, аніж від протилежної сторони?” тощо (див. табл. 1). Про проведення таких соціологічних досліджень наразі відомостей немає.

Висновок

У керівних документах (стандартах) країн – членів НАТО ситуація, коли країна опиняється в умовах внутрішніх заворушень (безладь), часто таких, що підтримуються ззовні, спрямованих на зміну законної влади, дістала назву *“повстанський конфлікт”* (Insurgency). Антиповстанські дії (Counterinsurgency, COIN) є комплексом загальнодержавних заходів, які, крім воєнних дій, включають невоєнні складники: режимно-поліцейські, соціально-економічні, інформаційно-психологічні. Воєнним компонентом антиповстанських дій, спрямованим на знешкодження тільки активного воєнного елемента повстанського руху, вважаються протипартизанські операції (Counterterrorist Operations).

Різниця між антиповстанськими діями (операціями), які регламентовані стандартами країн – членів НАТО, та стабілізаційними діями (операціями) ЗС України полягає у відсутності в змісті стабілізаційних дій соціально-економічних та інформаційно-психологічних компонентів боротьби. Однак саме ці компоненти відіграють не менш важливу роль в антиповстанських діях, ніж їх воєнна та напіввоєнна (режимно-поліцейська) компоненти. Перемогти в антиповстанській боротьбі із застосуванням лише воєнних дій неможливо.

Обов'язковою умовою успішного ведення антиповстанських дій є наявність у країні відповідного статуту (стандарту).

Антитерористична операція на територіях Донецької та Луганської областей за своєю сутністю (згідно з термінологією країн –

членів НАТО) є антиповстанською операцією. Тому у процесі прогнозування її успішності не доцільно обмежуватися врахуванням лише воєнних чинників.

Думається, що зазначені “правильні” та “неправильні” чинники з високим ступенем об'єктивності розкривають зміст принципів ведення антиповстанських дій. Факти історії ведення таких дій свідчать, що незалежно від унікальності повстанського руху сили, що їм протистоять, досягають успіху лише за наявності додатного балансу “правильних” чинників і навпаки, від’ємний баланс “правильних” чинників гарантовано приводить до поразки антиповстанських сил.

Список використаних джерел

1. Сутюшев, Т. А. Актуальні питання застосування військової сили держави в інтересах забезпечення її внутрішньої безпеки [Текст] / Т. А. Сутюшев // Честь і закон. – 2012. – № 2. – С. 8–13.
2. Довбня, В. В. Методика оцінки можливостей угруповання внутрішніх військ щодо знешкодження незаконного збройного формування в умовах надзвичайного стану [Текст] : дис. ... канд. військ. наук : 21.07.05 / Володимир Вікторович Довбня. – Х. : Акад. внутрішніх військ МВС України, 2007. – 234 с.
3. Пістряк, П. В. Способи дій внутрішніх військ при виконанні пошуково-ударних завдань у спеціальній операції з припинення внутрішнього збройного конфлікту [Текст] : дис. ... канд. військ. наук : 21.07.05 / Петро Васильович Пістряк. – Х. : Акад. внутрішніх військ МВС України, 2011. – 204 с.
4. Counterterrorist Operations (FM 90-8) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tsg3.us/tnsg_lib/unit_dig_lib/fm90_8/. – Назва з екрана.
5. U.S. Government counterinsurgency guide. – 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.state.gov/t/pm/ppa/pmppt>. – Назва з екрана.
6. Настанова Сухопутних військ Великобританії з ведення протипартизанської боротьби [Текст] : навч. матеріал, отриманий офіцерами НА НГУ під час навчання на курсах з вивчення процесу MDMP у ГУ НГУ. – 38 с.
7. Operations (FM 3-0) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tsg3.us/tnsg_lib/unit_dig_lib/fm3_0/. – Назва з екрана.

8. Тимчасовий бойовий статут механізованих та танкових військ Збройних Сил України. Частина 2. Батальйон, рота [Текст] (затв. наказом командувача Сухопутних військ Збройних Сил України від 01.04.2016 р. № 167).

9. Christopher Paul, Colin P. Clarke, Beth Grill. Victory Has a Thousand Fathers: Sources of Success in Counterinsurgency. – Santa Monica, Calif.: The RAND Corporation. – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rand.org/pubs/monographs/MG964>. – Назва з екрана.

10. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доповн.) [Текст] / уклад. і голов. ред. В. Т. Буслер. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1789 с.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2017 р.

Рецензент – доктор військових наук, професор О. М. Шмаков, Національна академія Національної гвардії України, Харків, Україна

УДК 35.071.1

І. Ф. Ролін, І. Є. Морозов, В. В. Изовський

ПОДХОД К ПРОГНОЗИРОВАНИЮ УСПЕШНОСТИ АНТИПОВСТАНЧЕСКИХ (СТАБИЛИЗАЦИОННЫХ) ДЕЙСТВИЙ

Приведен подход к прогнозированию успешности стабилизационных действий (антиповстанческих операций), который базируется на соотношении между двумя группами факторов – “правильных” и “неправильных”, которые были получены с применением количественного анализа успешности антиповстанческих операций последних лет. В отличие от традиционного подхода, не требуется выявление главных факторов как ключа к пониманию причин успеха в борьбе с повстанцами. Вместе с тем, необходимым условием успешности таких операций является наличие положительного баланса “правильных” факторов.

Ключевые слова: антиповстанческие (стабилизационные) действия, конфликт, операция.

UDC 35.071.1

I. F. Rolin, I. Ye. Morozov, V. V. Izovskyi

THE APPROACH TO SUCCESS PREDICTING OF ANTI-INSURGENCY (STABILIZATION) ACTIONS

The approach to success predicting of stabilization actions (anti-insurgency operations) is presented, which is based on the correlation between two groups of factors – “correct” and “incorrect”, which were obtained with a quantitative analysis of the success of anti-insurgency operations in recent years. Unlike the traditional approach, there is no need to identify the main factors as a key to understanding the reasons for success in the fight against insurgents. At the same time, the necessary condition for the success of such operations is the presence of a positive balance of the “correct” factors.

Keywords: ant-insurgency(stabilization) actions, conflict, operation.

Ролін Ігор Федорович – кандидат військових наук, доцент, начальник кафедри службово-бойового застосування військових частин Національної академії Національної гвардії України

Морозов Ігор Євгенович – кандидат військових наук, начальник науково-організаційного відділу Національної академії Національної гвардії України

Изовський Вячеслав Володимирович – слухач магістратури Національної академії Національної гвардії України